

BYGGEMENSKAPER OCH BOSTADSIDEAL

Utsagor om en alternativ byggprocess och den hållbara livsstilens arkitektur

Miranda Westfelt

ABSTRACT

Institution: Konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet
Adress: 106 91 Stockholms universitet
Tel: 08-16 20 00 vx

Handledare: Stina Hagelqvist

Titel och undertitel: Byggemenskaper och bostadsideal – Utsagor om en alternativ byggprocess och den hållbara livsstilens arkitektur

Författare: Miranda Westfelt
Adress: Götgatan 78 118 30 Stockholm
Tel: 073 - 727 81 74

Typ av uppsats: kandidatuppsats magisteruppsats masteruppsats
 licentiatuppsats doktorsavhandling

Uppsatsens syfte är att undersöka innebörd i byggemenskapen som fenomen i ett svenskt samtida sammanhang, som idé liksom i praktiken. Som teoretisk och metodologisk utgångspunkt tillämpas ett diskursteoretiskt synsätt. Det empiriska materialet utgörs av textmaterial från tidningsartiklar och hemsidor samt halvstrukturerade livsvärldsintervjuer med representanter från två svenska föreningar som fungerar som byggemenskaper. Studiens frågeställningar fokuserar på hur ideal och normer kommer till uttryck i utsagor som rör fenomenet, och analysen utgår utifrån tre nivåer: byggemenskapen som fenomen, byggemenskap som praktik och byggemenskap som arkitektur.

Studiens resultat visar på att de som engagerar sig i byggemenskaper till stor del har gemensamma ideal kopplat till boende. De som förespråkar byggemenskaper positionerar sig samtidigt mot en vedertagen byggprocess vilket kan tolkas som ett ideologiskt ställningstagande. Begreppet hållbarhet kan sägas vara övergripande för de ideal som identifierats i utsagorna. Andra viktiga begrepp som förhåller sig till hållbarhet är gemenskap och delaktighet, ideal som uttrycks såväl mellan husets invånare som i förankring i omgivningen vilket antas kunna skapa social hållbarhet. Genomgående för analysens tre nivåer är att både det kollektiva och individens behov av att uttrycka sig betonas. Denna balans kan identifieras som en del i en hållbar livsstil.

Sökord: Byggemenskap, arkitektur, stadsplanering, hållbarhet, gemenskap, diskursteori

Ventileringsstermin: HT 2014

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställningar	2
Teori och metod	2
Material	6
Avgränsningar	7
Tidigare forskning	7
Disposition	9
Byggemenskapen som fenomen	10
Föreningen för byggemenskaper	10
Byggemenskaper och bostadsdebatt	11
Hållbarhet	13
Bogemenskap och kollektivhus	14
Byggemenskap som praktik	16
Organisation och process	16
Värdegrund och ideologi	17
Gemenskap som ideal	18
Ekologi och ekonomi	23
Byggemenskap som arkitektur	25
Gemensamma rum	25
Privata rum	26
Avslutande diskussion	28
Vidare forskning och begränsningar	32
Källförteckning	33
Otryckta källor	33
Tryckta källor och litteratur	33
Bildbilaga	

Inledning

”In any building activity ideologies and norms are reiterated. What I want to bring into play is that this also works the other way around – subject positions are partly construed through building activities.”¹

Citatet av Katarina Bonnevier kommer från hennes avhandling *Behind Straight Curtains* från 2007. En ingångspunkt i uppsatsen är, utifrån detta, att stadsplaneringsverktyg och arkitektur kan konservera såväl som producera ideal och normer för boende och livsformer. Ett alternativ till den traditionella byggprocessen som har uppmärksammats allt mer under de senaste åren i ett svenskt sammanhang är fenomenet *byggemaskaper*. Detta innebär att en grupp privatpersoner bildar en förening som driver en byggprocess, där målet är en byggnad som medlemmarna själva förvaltar och använder.² På högskolor och universitet för arkitektur, landskapsarkitektur och samhällsplanering har det skrivits flera examensuppsatser om byggemaskaper under de senaste åren, i dessa texter har byggemaskaper ofta sammankopplats med hållbarhet och kvalitativa bostadsmiljöer.³ Även ett par svenska kommuner har uppmärksammat fenomenet och intresserat sig för att möjliggöra för att byggemaskaper ska kunna agera byggherrar. I Vallastaden i Linköping har det exempelvis avsatts särskilda detaljplanerade tomter, öronmärkta för just byggemaskaper.⁴ Arkitekt och arkitekturjournalist Ola Andersson gör med boken, *Hitta hem Stockholm och bostadsbristen* ett inlägg i debatten om bostadsbristen i storstäderna och kartlägger aspekter kring varför det inte byggs tillräckligt i Stockholm. Han framhåller att fler aktörer bör få möjlighet att driva en byggprocess, och pekar ut föreningar bestående av privatpersoner i form av byggemaskaper som ett alternativ.⁵

I denna undersökning analyseras innehåll och betydelse i utsagor om byggemaskapen som fenomen utifrån olika sammanhang och perspektiv. Vilken arkitektonisk bakgrund representerar denna rörelse, och vad för normer och ideal är aktiva inom idén om byggemaskapen? Utifrån citatet av Katarina Bonnevier drar jag slutsatsen att inga byggnader är neutrala, även i de rumsligheter som ännu inte är byggda går det att se mönster och ideal som uttrycker ett specifikt sätt att se på världen.

---

¹ Katarina Bonnevier, *Behind Straight Curtains*, diss. Royal Institute of Technology, School of Architecture, Axl Books, Stockholm 2007, s. 15-16.

² Föreningen för byggemaskaper, <http://byggemaskap.se/byggemaskaper/> (2014-12-04).

³ Lisa Hultberg, *Byggemaskap som väg till god bostadsmiljö*, Alnarp 2014, Fanny Reuterskiöld, *Byggemaskapers förutsättningar och möjligheter: En studie om gemensamt byggande av privatpersoner*, kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet 2014 och Sara Svensson, *Socialt hållbar Bogemaskap genom Byggemaskap*, Chalmers Arkitektur 2013.

⁴ Linköping kommun, <http://www.linkoping.se/Bygga-bo/Hitta-bostad/Byggemaskap/> (2014-12-04).

⁵ Ola Andersson, *Hitta hem Stockholm och bostadsbristen*, Dimograf, Bielsko-Biala 2014.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka innebörd i byggemenskapen som fenomen i ett svenskt samtida sammanhang, som idé liksom i praktiken, något som jag anser är aktuellt utifrån de ingångar som jag beskrivit i inledningen. Studien utgår från två exempel på svenska föreningar som fungerar som byggemaskaper, HållKollBo och Lagnö Bo, vilka befinner sig i olika faser i planeringsprocessen mot målet, ett flerbostadshus. Vilka ideal och föreställningar som den tänkta bostaden, socialt såväl som materiellt producerar och/eller reproducerar fungerar som studiens analytiska ingångspunkt.

Undersökningen utgår från följande frågeställningar:

1. Vilken innebörd läggs i utsagor om fenomenet byggemaskap i ett svenskt samtida sammanhang?
2. Vilka ställningstaganden ligger till grund för bildandet av de två föreningarna, och vilka bostadsideal kommer till uttryck i utsagorna om byggemaskapernas målsättning?
3. Hur är byggemaskapernas idéer tänkta att materialiseras i de planerade bostadshusen?

Teori och metod

Diskursteori

En grundläggande ingång för uppsatsen är en syn på studieobjektet, byggemaskapen som en del i ett *formingssystem*, eller en *diskurs*. Genom valet, att gå ihop i en grupp som driver en byggprocess i egen regi, bryter en individ enligt mitt resonemang en vedertagen struktur, och är så med i konstruktionen av en diskurs. I Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips bok, *Diskursanalys som teori och metod*, definieras begreppet diskurs som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen).”⁶ Jag förhåller mig till denna definition genom att analysera materialet utifrån föreställningen om att byggemaskapernas utsagor fungerar som ett sådant utsnitt, som kan ses som ett formingssystem, där ett visst sätt att tala om, eller förstå världen på råder. I denna undersökning tillämpas diskursteoretiska begrepp för att identifiera mönster gällande arkitektoniska och sociala bostadsideal inom två föreningar som kallar sig för byggemaskaper.

---

⁶ Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur AB, Lund 2000, s. 7.

Som teoretisk och metodologisk utgångspunkt inspireras jag av Ernesto Laclau och Chantal Mouffes *diskursteori*. Laclau och Mouffes diskursanalytiska verktygslåda består av ett antal begrepp som kan användas för att identifiera och tolka diskurser. Ett sådant begrepp är *nodalpunkten*, ett ord kring vilket de andra begreppen ordnas, och från vilket de får betydelse. Det är vidare först i samband med ett visst formeringssystem som nodalpunkten får specifik betydelse.⁷ Genom att peka ut begreppet byggemenskap som en nodalpunkt, och undersöka dess innebörd i förhållande till andra begrepp går det att synliggöra utsagor som pekar ut en riktning, eller en agenda, som även kan benämnas med begreppet *ideologi*.

Ideologi

Ingen diskurs är en sluten enhet, utan befinner sig ständigt i kontakt med andra diskurser i vilka en annan uppfattning är rådande. I detta möte sker succesiva formeringar och omformeringar. Detta är något som Laclau och Mouffe förklarar som en *diskursiv kamp*, där olika diskurser kämpar mot varandra för att uppnå hegemoni.⁸ I denna uppsats identifieras fenomenet byggemenskaper som en del i en diskurs, vilket indirekt betyder att de också förhåller sig till, och positionerar sig gentemot andra diskurser. Jag fokuserar inte på förhållandet mellan olika diskurser, och använder mig därför inte av begreppet hegemoni. Det centrala för uppsatsen är istället de utsagor som befinner sig inom fenomenet byggemenskap, hur de uttrycks och kan förstås genom de begrepp som är betydelsebildande för diskursen. I handlingen, att bilda eller gå med i en byggemenskap identifierar jag en inbyggd kritik mot ett rådande system, som kan uttryckas med begreppet *ideologi*. Terry Eagleton behandlar begreppet ideologi i boken *Ideology an Introduction*. Ideologi är enligt honom direkt kopplat till diskursbegreppet, alla diskurser, eller utsagor kan vara ideologiska, vilket inte betyder att de alltid är det. Eagleton menar att en ideologisk handling inte bara är en personlig stark tro på en särskild företeelse, utan även är kopplad till begreppet makt. Om en utsaga är ideologisk beror på situationen, och den underliggande meningen när den uttalas, alltså diskursen.⁹ Utifrån detta menar jag att ideologi är relevant i denna undersökning som en benämning för den del av diskursen som driver en viss agenda, och positionerar sig som ett alternativ. Ett alternativ i vilket utsagorna direkt, eller indirekt även pekar på något utanför den egna diskursen som begränsar etablering av den egna agendan, eller ideologin.

Winther Jørgensen och Phillips betonar att teori och metod är sammanlänkade inom diskursanalysen, det vill säga att genom valet av det diskursanalytiska angreppssättet blir även metodologin till viss del bestämd.¹⁰ Detta gäller även i denna undersökning, en diskursteoretisk textanalys, där de utsagor som artikulerar den diskursiva konstruktionen

---

⁷ Ernesto Laclau och Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics*, London, Verso 1985, s. 112.

⁸ Laclau och Mouffe enligt Winther Jørgensen och Phillips 2000, s. 13, s.54.

⁹ Terry Eagleton, *Ideology an Introduction*, Verso, London/New York 1991, s. 5, s. 7-9.

¹⁰ Winther Jørgensen och Phillips, 2000, s.10.

utgör texten, och diskursteorin både är en metodologisk och teoretisk utgångspunkt, det vill säga, ett sätt att se och ett sätt att göra.

Gemeinschaft och Gesellschaft

I skriften *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft* behandlar Johan Asplund begreppsparet, Gemeinschaft och Gesellschaft ingående. Han förklarar att begreppsparet är en företeelse som är omistlig i sociologins historia, och dessutom en äkta och fortfarande (1991), levande tankefigur.¹¹ En av många definitioner av begreppsparet är ”Gemeinschaft är en naturlig och oplanerad social enhet, en organism; Gesellschaft är någonting uttänkt och konstgjort, en mekanism”.¹² Ferdinand Tönnies, begreppsparets upphovsman som gav ut skriften *Gemeinschaft och Gesellschaft* 1887, menade att: ”Gemeinschaft är ingen produkt utav samhällsplanering. Ingen social ingenjörskonst kan frambringa ett Gemeinschaft”.¹³ Dock menade även Tönnies att det fanns (ibland goda) försök att planera för Gemeinschaft inom ramen för Gesellschaft.

Asplund menar att en tankefigur är något som ligger under, snarare än i diskursen, eller texten. Den underliggande tankefiguren behöver inte synas i diskursen, diskurserna handlar om, eller hänvisar till *praxis*, medan *praxis* hänvisar vidare till mänsklig verksamhet. Tankefigurerna har vidare till uppgift att förmedla mellan *praxis* och diskurs.¹⁴ Asplund menar att många av de mest inflytelserika samhällsplanerarna har utvecklat diskurser över Gemeinschaft och Gesellschaft, och att ”alla de som velat utmönstra begreppsparet Gesellschaft Gemeinschaft behöver påminnas om att de själva bebor detta begreppspar”.¹⁵ Jag menar att tankefiguren är en modell som fortfarande är levande inom stadsplanering och bostadsdebatt och kan sättas i relation även till byggemenskapen som fenomen. Jag använder mig av tankefiguren som ett sätt att studera studiens utsagor genom innehållet i begreppsparet, och på så vis synliggörs positioner som även tillhör en generell och fortfarande levande diskussion om stadsplaneideal och även bostadsideal. Undersökningens analys består av ett antal nivåer, där materialets utsagor utgör utgångspunkten, delar av det som uttrycks kan representera en viss ideologi, denna ideologi kan i sin tur vara baserad på värden som finns inom tankefiguren. Dessa olika nivåer är alla aktiva i det ramverk som kan förstås som en diskurs och placerar in studieobjektet i ett vidare sammanhang.

---

¹¹ Johan Asplund, *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*, Bokförlaget Korpen, Göteborg, 1991, s. 9, 12-13, s. 21-22.

¹² Asplund 1991, s. 67.

¹³ Asplund 1991, s. 7, 65.

¹⁴ Asplund 1991, s. 39.

¹⁵ Asplund 1991, s. 51.

Intervjuer

Eftersom byggemenskaper är ett relativt outforskat fenomen har det genom valet av intervjuer som metod varit möjligt att ta fram ett material som inte finns dokumenterat i text. Detta är särskilt relevant för den förening (HållKollBo) som befinner sig i idéstadiet, och där inga ritningar för det planerade bostadshuset finns att studera. I *den kvalitativa forskningsintervjun*, skriver Steinar Kvale och Svend Brinkmann att ”intervjua är en aktiv process där intervjuare och intervjupersoner producerar kunskap genom sin relation”.¹⁶ Genom analys av utsagor får jag kunskap om arbetet med byggemenskapens process, även utifrån den enskildes perspektiv. Intervjuerna i denna uppsats är upplagda som relativt öppna samtal utifrån ett antal centrala teman som tas upp i samtliga intervjuer. Dessa teman rör frågor som: vilka ställningstaganden som motiverat personen till att bilda, respektive gå med i en byggemenskap eller på annat sätt engagera sig i en byggemskapsförening. Idéer och tankar kring ett idealt boende, hur personen ser på eller tolkar begreppet byggemenskap, liksom innebörden i att vara delaktig i en sådan process. Kvale och Brinkmann kallar den intervjuform de fokuserar på för *den halvstrukturerade livsvärldsintervjun*. De betonar intervjun som ett hantverk som inte innehåller någon stor mängd av standardregler och metodologiska konventioner. Den som intervjuar måste själv bestämma sitt tillvägagångssätt utifrån vilken sorts kunskap som man tänker sig att producera.¹⁷ Jag har tagit fasta på detta och valt att låta den intervjuade få möjlighet att prata fritt och ta upp personliga tankar som jag själv kanske inte hade tänkt på att fråga om. Kvale och Brinkmann menar att det är viktigt att intervjun utförs i en miljö där den intervjuade känner sig fri och säker, för att få ett samtal som inte begränsas av yttre omständigheter.¹⁸ Jag har därför, för att skapa informella och avslappnade situationer, i den mån det varit möjligt valt att göra intervjuerna i en lugn miljö, som den intervjuade själv har valt.

Forskningsetik

Då jag har valt att samla in material till studien genom intervjuer har det varit viktigt att ta ställning till behandlingen av informanternas utsagor utifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Det så kallade konfidentialitetskravet säger att inga personuppgifter ska kunna spåras när en forskningsstudie avrapporteras, i synnerhet om uppgifterna är etiskt känsliga.¹⁹ I detta fall har jag gjort bedömningen att uppgifterna inte är av sådan art, dessutom hade en anonymisering varit problematisk då föreningarna är små och personuppgifterna hade kunnat spåras genom de källor som jag använder mig av. Genom att alla intervjupersoner har blivit informerade om undersökningens syfte och gett sitt

---

¹⁶ Steinar Kvale och Svend Brinkmann, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, 2009, s. 34.

¹⁷ Kvale och Brinkmann 2009, s. 32.

¹⁸ Kvale och Brinkmann 2009, s. 32.

¹⁹ Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*, <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2014-12-28).

godkännande till att jag använder deras förnamn i uppsatsen har jag bedömt det vara lämpligt att skriva ut intervjupersonernas namn. Intervjupersonerna har även fått möjligheten att läsa igenom texten och komma med synpunkter i de avsnitt där de själva medverkar.

Material

Materialet som analyseras består av transkriberade intervjuer, liksom dokument som byggemenskapernas senast uppdaterade stadgar, foldrar och information på webben. Planskiss liksom perspektiv från Lagnö Bo finns bifogade som ett komplement för läsarens förståelse för utsagorna om den planerade fysiska arkitekturen. Jag har däremot valt att inte tolka ritningsmaterialet i sig. Allt material ses som utsagor i form av text som tillsammans, från olika perspektiv, är med och producerar den diskursiva konstruktionen. De två föreningarnas hemsidor visar hur föreningarna framställer sig för allmänheten, och intervjuer är utsagor som uttrycker idéer om boendet på flera nivåer och bidrar till förståelse för fenomenet. Föreningen för byggemenskapers verksamhet, Ola Anderssons bok *Hitta hem Stockholm och bostadsbristen* från 2014, tidsskriften *Arkitektur*, liksom Svensk Byggtjänst podcast ”Snåret”, fungerar som material som utgör inlägg i bostadsdebatten och används i studien för att på olika sätt visa hur byggemenskaper är ett fenomen som är aktuellt på en samhälls nivå.

Informanter

För förening ett, HållKollBo intervjuas Maggan och Margareta, föreningens ordförande, respektive kassör. De har båda målsättningen att flytta in i det färdiga huset. Margareta är pensionär och var med och startade föreningen, och Maggan arbetar som bildlärare och kom i kontakt med föreningen då hon var intresserad av att bo kollektivt och aktivt letade efter den typen av boende. För förening två, Lagnö Bo, intervjuas Per som är medlem i styrelsen och bygg-gruppen. Per var med och startade ett kollektiv bestående av ett antal fristående villor i början av 1980-talet, detta kollektiv är numera en bostadsrättsförening. Per är en av initiativtagarna till idén om ett nytt flerbostadshus som man planerar att bygga på en del av den ängsmark som är i föreningens ägo och kommer även att flytta in i det nya bostadshuset. Dessutom intervjuas Nils, som är projektledare för HållKollBo och Birgitta som är Lagnö Bos arkitekt vilka båda är delaktiga i processen men har inte själva ambitionen att flytta in i de planerade bostadshusen. Birgitta som ritat Lagnö Bos bostadshus har viktiga infallsvinklar gällande arkitekturfrågor. Nils arbetar som arkitekt och var med och startade Föreningen för byggemenskaper i vilken han även är styrelsemedlem. I egenskap av detta har han i intervjun kommit med aspekter på begreppet även från ett mer generellt perspektiv vilket gör att hans utsagor även analyseras i samband med kapitel ett, byggemenskapen som fenomen. Intervjupersonerna som jag valt ut har olika roller inom föreningarna, vilket är ett medvetet val, då det ger en bredd av infallsvinklar i de utsagor som analyseras.

Avgränsningar

Eftersom jag bor i Stockholm, och en stor del av insamlingen av material har gjorts genom intervjuer har jag avgränsat mig till Stockholmsområdet med omnejd i mitt val av föreningar. Valet att hålla mig till ett svenskt och samtida material har vidare varit ett sätt att göra en tydlig avgränsning för uppsatsens innehåll. Eftersom Tyskland kan sägas vara ett föregångsland för fenomenet byggemaskaper hade ett internationellt fokus gett ett mycket större material, jag har dock valt att fördjupa mig i det svenska sammanhanget och har även avgränsat uppsatsen genom valet av teori. Genom att analysera ideal och visioner med hjälp av en diskursteoretisk ingång har jag också valt att inte studera exempelvis det historiska sammanhanget, upplåtelseformer eller gjort en observation av processen på en detaljerad nivå.

Tidigare forskning

Byggemaskaper som begrepp är relativt nytt i Sverige, och det vetenskapliga material som är producerat i ett svenskt perspektiv är därav begränsat. Eftersom fenomenet är väletablerat i Tyskland är jag medveten om att det finns en mängd litteratur som jag inte kan ta del av på grund av bristande språkkunskaper. *Die freie Bauherrengemeinschaft* från 2011 av Dr. Friedrich Heinzmann, doktor i juridik vid Tübingens Universitet, fungerar både som en praktisk handbok för de som vill starta en byggemaskap liksom en diskussion om de sociala liksom juridiska problem som en byggemaskap behöver förhålla sig till. Varför han väljer beteckningen *fria* byggeherregemaskaper är för att betona att gruppen saknar en traditionell, professionell byggeherre.²⁰ Denna skrift på tyska är relevant som ett exempel på fenomenets etablering i Tyskland, där exempelvis nästan hälften av alla nybyggda bostadshus är byggemaskaper i universitetsstaden Freiburg.²¹ Hösten 2008 tillsattes delegationen för hållbara städer av regeringen ”för att på olika sätt stimulera hållbar stadsutveckling”.²² De har sammanställt en rapport med titeln *Byggemaskaper – ett bidrag till hållbart stadsbyggande även i Sverige*, som är skriven i syfte att belysa möjligheter och hinder för etablering av byggemaskaper i Sverige.²³ Denna rapport visar på att byggemaskaper har studerats som ett intressant alternativ i förhållande till begreppet hållbarhet på politisk nivå.

De svenska vetenskapliga studier som gjorts om boendeformen är enligt mina efterforskningar framförallt skrivna från 2012 och framåt och är gjorda på kandidat,

---

²⁰ Svensson 2013, s.26.

²¹ Jonas Loiske och Sebastian Wahlström Klampfl, *Vem bygger staden*, Masterprogrammet för fysisk planering, Blekinge tekniska högskola, 2012.

²² Delegationen för hållbara städer, hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/delegationen.aspx (2015-01-01).

²³ Anders Svensson, *Byggemaskaper – ett bidrag till hållbart stadsbyggande även i Sverige*, hämtad från: [file:///C:/Users/Miranda/Downloads/bilaga_20_rapport_om_byggemaskaper%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Miranda/Downloads/bilaga_20_rapport_om_byggemaskaper%20(4).pdf) (2015-01-01).

respektive masternivå. Det antal uppsatser som skrivits om ämnet under en relativt kort tidsperiod indikerar på att det är ett ämne som är aktuellt bland studenter på skolor inom arkitektur, landskapsarkitektur och samhällsplanering.

I Sara Svenssons examensarbete (Chalmers tekniska högskola, 2013) *Socialt hållbar Bogemenskap genom Byggemenskap* från 2013 analyseras hur byggemenskaper kan leda till social hållbarhet med fokus på Göteborgs stad. Även Fanny Reuterskiöld studerar byggemenskaper i förhållande till social hållbarhet i sitt arbete *Byggemenskapers förutsättningar och möjligheter: En studie om gemensamt byggande av privatpersoner*, (kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet, 2014). Sofia Eriksson har i examensuppsatsen *Makten över bostaden* (Fysisk planering, Blekinge Tekniska Högskola, 2012) gjort en studie av två byggemenskaper i vilka hon fokuserat på grannrelationer och deltagarprocesser. Lisa Hultberg har skrivit ett kandidatarbete med titeln, *Byggemenskap som väg till god bostadsmiljö*, (Landskapsarkitektprogrammet, Alnarp, 2014). Syftet i Hultbergs uppsats är att visa exempel på hur en bostadsmarknad med en större mångfald av boendemiljöer än den rådande skulle kunna bli möjlig genom att underlätta för byggemenskaper som vill bygga i egen regi. Hon skriver att, ”Kanske kan nu byggemenskaperna skapa ny riktning i bostadsbyggandet och visa hur det går höja kvaliteten? [sic!]”²⁴ Denna nya riktning som hon pekar på ser jag som ett exempel på hur byggemenskapen kan förstås som ett alternativ, alltså ett bestämt sätt att se på bostadsbyggandet som kan förklaras som en diskurs. Hultberg jämför även byggemenskapen med ekobyar och andra typer av byggkooperativ.²⁵ Detta är en aspekt i sammanhanget, som visar på att resonemang och ideal gällande byggemenskaper finns förankrade i en tidigare svensk bostadstradition, trots att begreppet i sig är nytt. Ett svenskt examensarbete som har viss relevans för denna undersökning är Jonas Loiske och Sebastian Wahlström Klampfls, *Vem bygger staden*, (Masterprogrammet för fysisk planering, Blekinge tekniska högskola, 2012). Syftet med deras arbete är att ”[...] undersöka problematiken i strukturerna mellan bostadsbyggandets aktörer och deras förhållande till individen. Syftet är även att undersöka förutsättningar för bostadsbyggande där individen själv ges möjlighet att planera och bygga sin bostad”.²⁶ Loiske och Wahlström Klampfl undersöker den fysiska planeringen och bostadsbyggandet som två strukturer vilka kan innehålla begränsningar såväl som möjligheter. Detta är ett förhållningssätt som till viss del liknar denna studie, vilken också utgår från samhälleliga strukturer, men istället analyserar dem som en typ av diskurs.

Jag är medveten om dessa arbeten vilka sammantaget ger en överblick över forskningsläget gällande svenska byggemenskaper idag, och har bidragit till min egen förståelse för i vilka samband och tillsammans med vilka ord fenomenet återkommande nämns och diskuteras.

---

²⁴ Hultberg, 2014, s. 3, s.16.

²⁵ Hultberg 2014, s. 3.

²⁶ Loiske och Klampfl 2012, s. 8.

Dessa arbeten är relevanta i sammanhanget då de bidrar till innebörd i den diskursiva konstruktionen, vilket jag är medveten om att även denna uppsats gör. Jag har konstaterat att bostadsideal inom föreningarna inte är något som de uppsatser som skrivits om fenomenet i ett svenskt sammanhang fokuserat på. Jag menar att denna undersökning bidrar till att binda samman fenomenet på en generell nivå med de ideal som finns inom två aktiva föreningar. Något som bidrar till kunskap om vilka ställningstaganden som kan göra att personer på individnivå väljer att engagera sig i fenomenet, och hur dessa utsagor förhåller sig till utsagor inom bostadsdebatten.

Disposition

I inledningen presenteras problemformulering, syfte och frågeställningar, metod och material, liksom huvudsakliga teoretiska ingångar och begrepp. Uppsatsen sätts även i sitt vidare forskningssammanhang under rubriken tidigare forskning. I huvudkapitel ett, ”Byggemenskapen som fenomen” analyseras det samtida läget för svenska byggemenskaper för att ge läsaren en förståelse för fenomenet på en generell nivå där Föreningen för byggemenskaper och fenomenets plats i samtida svensk bostadsdebatt analyseras. I huvudkapitel två, ”Byggemenskap som praktik” analyseras uppsatsens fallstudier, två aktiva svenska byggemenskaper. Kapitlet är disponerat efter ett antal teman som visat sig vara återkommande i utsagorna. I Huvudkapitel tre, ”Byggemenskap som arkitektur” analyseras utsagor som rör den fysiska arkitekturen som byggemenskaperna planerar för sina bostadshus, och på vilket sätt denna är ett uttryck för de bostadsideal som analyserats i huvudkapitel två. I den avslutande diskussionen besvaras frågeställningarna, och sedan diskuteras resultaten i ett vidare perspektiv utifrån två teman som öppnar upp för förslag på fortsatt forskning, och även visar på undersökningens begränsningar.

Byggemenskapen som fenomen

I detta kapitel analyseras innebörd i byggemenskapen som fenomen och idé, på en generell nivå i förhållande till den samtida bostadsdebatten och kollektivhusrörelsen. Utsagorna pekar på att företeelsen allt oftare uppmärksammas i ett svenskt sammanhang, detta visas genom att de flesta uppsatser, liksom inlägg i bostadsdebatten om fenomenet har gjorts från 2011 och framåt. Återkommande i uttågorna betonas byggemenskapen som ett alternativt sätt att driva en byggprocess på som kan ge upphov till fördelaktiga aspekter på flera nivåer. Föreningen för byggemenskaper, liksom flera engagerade i bostadsdebatten framhåller fenomenet som ett sätt att bygga kvalitativa bostadsmiljöer, där individen har stort inflytande på sin boendemiljö – något som vidare kan skapa goda grannrelationer i området. Hållbarhet, kvalitet och variation är nyckelord som identifieras. I förhållande till dessa tecken kan begreppet byggemenskap ses som en nodalpunkt, där begreppet får innebörd som något som kan ge upphov till dessa kvaliteter, genom att de återkommande används tillsammans.

Byggemenskap är ett låneord från tyskans ”Baugemeinschaft”.²⁷ Byggemenskaper har varit ett etablerat sätt att driva en byggprocess på i Tyskland sedan 1990-talet, medan företeelsen uppmärksammas först under de senaste åren i Sverige.²⁸ Företeelsen har däremot förekommit tidigare även i Sverige. Det finns exempel på bostadshus som helt, eller till viss del går in under begreppet, men som byggts utan att kallas för just byggemenskaper. Ett exempel som ofta lyfts fram i en svensk kontext är Understenshöjden i Björkhagen i södra Stockholm som blev inflyttningsklart 1995.²⁹

Föreningen för byggemenskaper

Föreningen för byggemenskaper har funnits sedan 2011 och är en organisation som arbetar för att samla och förmedla kunskap om byggemenskaper i Sverige. För att förklara vad en byggemenskap är använder de definitionen ”en byggemenskap är en grupp människor som i egen regi och utifrån sina egna ambitioner tillsammans planerar, låter bygga och senare använder en byggnad.”³⁰ De har under 2014 organiserat om sin hemsida som numera innehåller en databas över svenska byggemenskaper. För tillfället, november 2014, finns tretton projekt publicerade på hemsidan. Dessa är utspridda över landet, dock med fokus på storstadsregionerna, de flesta befinner sig i idé eller planeringsstadiet. Fyra av projekten är genomförda, två stycken 1995, alltså innan begreppet byggemenskap introducerades i ett svenskt sammanhang.³¹ Hemsidan är alltså tänkt att fungera som en knutpunkt, eller en portal

---

²⁷ Svensson 2013 s. 26, Andersson 2014, s. 81.

²⁸ Svensson 2013 s. 26, Andersson 2014, s. 81.

²⁹ Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/projekt/understenshojden> (2014-10-29).

³⁰ Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/byggemenskaper/1> (2014-10-12).

³¹ Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/byggemenskaper-i-sverige/> (2014-11-19).

för de som är intresserade av att antingen bilda en byggemenskap, eller bli medlem i en redan existerande.

Byggemenskaper vänder på den traditionella rollfördelningen i byggprocessen och gör demokratiska sammanslutningar av människor till byggherrar. Det innebär en ny typ av beställarroll och för individerna en större frihet att få ett boende anpassat efter de egna villkoren och behoven.³²

I detta citat från Föreningen för byggemenskapers hemsida pekas fenomenet ut som ett alternativt sätt att driva en byggprocess på, där individanpassning är centralt. Den 28:e januari 2015 kommer Föreningen för byggemenskaper att hålla en konferens i samarbete med Järfälla kommun där man kommer att diskutera vilken roll byggemenskaper kan ha för en hållbar stadsutveckling. Detta visar på hur byggemenskaper ses om ett möjligt verktyg för att planera hållbart. Man skriver även att: ”Det handlar också om att skapa variation, mångfald och småskalighet i bebyggelsen.”³³

Byggemenskaper och bostadsdebatt

Det har konstaterats att begreppet byggemenskap blir allt mer vanligt förekommande i svensk bostadsdebatt. Ola Andersson beskriver byggemenskaper som ett alternativ och en möjlig lösning på den bostadsproblematik som diskuteras i boken *Hitta hem Stockholm och bostadsbristen*. Denna bok kan ses som ett inlägg i bostadsdebatten med ett tydligt ideologiskt innehåll, där Andersson använder byggemenskapen som en del i ett möjligt alternativ för en bättre bostadsmarknad. Andersson menar att alla måste kunna delta i byggandet av staden. Från början var bostadsrätten en kooperativ idé, och ”Poängen med att slå sig samman i en förening var att kunna bo utan att någon utomstående profiterade på det.”³⁴ Han förklarar att möjligheten för enskilda att kunna bygga för självkostnadspris kom redan under förra sekelskiftet, men att denna idé idag tycks ha glömts bort. Han förstår byggemenskaper som en grupp av människor som tillsammans väljer ett alternativ och satsar sitt kapital direkt i byggandet av sin bostad, istället för att betala ut vinst till en extern byggherre.³⁵ Även Ola Nylander, professor på Chalmers arkitektur, är inne på ett liknande spår i artikeln ”Lös bostadsbristen med mer kvalitet” i tidskriften *Arkitektur*. Numret har bostadstema och behandlar bland annat olika lösningar på bostadsbristen. Nylander skriver att vi måste lära oss av historien och att svaret på bostadsbristen hittar man i ökad kvalitet och långsiktigt hållbara lösningar. Vidare förklarar han att: ”År 2014 är byggemenskaper på många sätt en motsvarighet till händelserna under 1910- och 20-talen, till SKB och HSB. De boende tar

---

³² Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/byggemenskaper/> (2014-10-29).

³³ Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/vinterkonferens-28-januari/> (2014-12-19).

³⁴ Andersson 2014, s. 81.

³⁵ Andersson 2014, s. 81.

initiativet. Ett antal familjer går samman och bygger gemensamt ett flerbostadshus.”³⁶ Nylander använder byggemskaper som ett argument för att möjliggöra kvalitet och hållbarhet, och liksom Andersson gör han en historisk koppling, och visar genom det att privata initiativ och kooperativt byggande har fungerat förut och, indirekt, borde kunna fungera även idag.

Även i Svensk Byggtjänst podcast ”Snåret”s avsnitt ”Politikerna vågar inte prova nya boendelösningar”, tas byggemskaper upp i samband med bostadsbrist och som ett av tre möjliga sätt att bygga mer i Stockholm och skapa fler bostäder. Arkitekt Emma Jonsteg, som leder podcasten och gästerna, (Mia Odabas, ekonomijournalist, Tobias Olsson, förbundsdirektör på Sveriges Arkitekter och Göran Cars, professor i samhällsplanering på KTH), diskuterar den tröghet som de upplever finns inbyggd i kommunernas lagar om bostadsbyggande. De menar att dessa ligger till hinder för nya bostadslösningar och tar upp alternativa sätt att bygga mer för fler, där byggemskaper diskuteras som ett av dessa. De ser det som ett sätt för människor att ”ta saken i egna händer” där man har sig själv som slutkund. Något som kan skapa täta sociala band mellan människor i ett bostadsområde och även bidrar till kvalitet och minskad risk för byggfusk. Även lägre byggkostnader lyfts som en fördel då man slipper de mellanhänder som större byggbolag har.³⁷

Byggemskaper har fått olika gehör i olika delar av landet. Detta är något som uppmärksammas av Ola Andersson: ”I Stockholm har dock medlemmarnas förhoppningar hittills grusats, utan undantag.”³⁸ Liksom synliggjorts i en rapport om svenska kommuners inställningar till byggemskaper som sammanställdes 2013 i samarbete med Föreningen för byggemskaper. Rapporten kartlägger svenska kommuners kunskap och inställning till fenomenet, och pekar på att byggemskaper inte är ett renodlat storstadsfenomen, men att kunskaperna om fenomenet generellt är större i storstäder.³⁹ Nils förklarar att flera av de föreningar som finns i Stockholm idag vill bygga i innerstaden där det är svårast att få mark. Han förklarar även att en av svårigheterna med arbetet med byggemskaper har varit att nå ut med informationen till ”vanligt folk”. Han menar att det än så länge inte finns i gemene mans medvetande att detta är en möjlighet för dem, och att vi behöver större satsningar (liknande de som gjorts i Tyskland) för att fler grupper ska bildas.⁴⁰

I detta sammanhang är det även relevant att nämna den kritik som Nils, liksom gästerna i ”Snåret” uppfattar som vanligast förekommande när negativa aspekter med byggemskaper

---

³⁶ Ola Nylander, ”Lös bostadsbristen med mer kvalitet”, *Arkitektur*, nr 7, 2014, s. 48-51.

³⁷ Svensk byggtjänst, Emma Jonsteg, (2014-10-28), Snåret avsnitt 11, *politikerna vågar inte prova nya boendelösningar*, [podcast], hämtad från: <http://www.byggtjanst.se/aktuellt/aktuellt/podcast/> (2014-12-04).

³⁸ Andersson 2014, s. 82.

³⁹ Erik Berg och Karin Telldén, *Kommunerna och byggemskapstanken*, Föreningen för byggemskaper, Rapport 2013:1, hämtad från: <http://byggemskap.se/material/kommunrapport-2013.pdf> (2014-12-29).

⁴⁰ Nils, personlig intervju 2014-12-01.

diskuteras. Den brukar framförallt handla om att fenomenet skulle kunna ses som en marginell företeelse för de som har pengar, kunskap och tid. Något som de menar kan vara en sanning i viss mån, men inte måste vara så. Byggemenskaper skulle enligt dem, kunna vara en möjlighet även för en bredare grupp om det fanns regelverk som underlättade för etablering för mindre byggherrar, som byggemenskaper. Dessa skulle exempelvis kommunerna kunna upprätta. Jag menar att detta kan ses som ett tydligt uttryck för en möjlig problematik, där de som engagerar sig i en byggemenskap ofta har en viss kunskap och är bosatta inne i en storstad, där de även vill bo kvar, men när det inte finns mark kommer inte föreningarna vidare. Detta kan göra att det fortfarande finns få föregångsexempel, vilket gör att man kanske inte vågar satsa på byggemenskaper, varken från kommunalt eller privat håll.

Hållbarhet

Hållbarhet är ett begrepp som idag används mycket brett, och som förekommer i samband med planering och bostadsbyggande i en mängd sammanhang. Nationalencyklopedin definierar hållbar utveckling som ”en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov” och ”Begreppet har fått omfattande spridning, och det råder bred enighet om att en hållbar utveckling bör vara det övergripande målet för samhällsutvecklingen lokalt och globalt [...]”.⁴¹ Det är alltså ett begrepp som det kan sägas råda enighet om att det är något som bör främjas, men på grund utav denna allmänt vedertagna användning menar jag att ordet först får innebörd inom en specifik kontext.

Hållbarhet brukar delas upp i tre dimensioner, *social*, *ekonomisk* och *ekologisk* hållbarhet. De presenteras ofta i olika modeller där de relaterar till, eller överlappar varandra.⁴² Denna uppdelning kan ringa in och tydliggöra begreppet, och gör att det går att välja att fokusera på en aspekt i taget i exempelvis en undersökning. Sara Svensson undersöker i examensarbetet *Socialt hållbar bostad genom byggemenskap*, om och hur byggemenskaper kan generera social hållbarhet, och i så fall vilka aspekter av social hållbarhet som kommer till uttryck i hennes fallstudier.⁴³ Delegationen för hållbara städers rapport *Byggemenskaper – ett bidrag till hållbart stadsbyggande även i Sverige*, visar på att byggemenskaper på politisk nivå diskuterats som ett redskap för att uppnå just hållbarhet.⁴⁴ Jag menar att en anledning till

---

⁴¹ Nationalencyklopedin, (hållbar utveckling),

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/h%C3%A5llbar-utveckling> (2014-12-19).

⁴² KTH, <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/> (2014-12-19).

⁴³ Jfr. Svensson 2013.

⁴⁴ Anders Svensson, *Byggemenskaper – ett bidrag till hållbart stadsbyggande även i Sverige*, hämtad från: <http://byggemenskap.se/artiklar-rapporter/> (2015-01-01).

byggemenskapers genomslag skulle kunna vara att det förknippas med ett begrepp som i samtiden har en allmängiltig status och ses som en självklar målsättning för en god stad.

Bogemenskap och kollektivhus

Ett begrepp som kan förväxlas med byggemenskap är *bogemenskap*. Sara Svensson beskriver i sitt examensarbete att ”Bogemenskap: avser i detta arbete en känsla av gemenskap som individer får av att bo i samma hus eller område. I detta fall en produkt av att ha utvecklat ett hus tillsammans. Begreppet ska inte förväxlas med gemenskapsboende”.⁴⁵ Med gemenskapsboende menar hon i detta fall någon typ av kollektivhusboende, medan bogemenskap förklaras som något mer abstrakt, en känsla av gemenskap. Denna gemenskapskänsla är något som enligt henne kan genereras av social hållbarhet.⁴⁶ Föreningen HållKollBo kallar sig för en bygg och bogemenskap. Där *bygg* står för att föreningen tänker sig att driva byggprocessen och *bo* för att det färdiga huset ska fungera som ett kollektivhus, i vilket man exempelvis har gemensam matsal och andra gemensamma utrymmen. Deras ambition är att driva byggprocessen som en byggemenskap, med målet att bygga ett kollektivhus, i detta fall ses alltså bogemenskap som synonymt med ett kollektivhus eller ett gemenskapsboende, till skillnad från Svenssons definition. Margareta förklarar att det finns ganska många bogemenskaper eller kollektivhus runt om i Sverige, däremot finns det inte så många byggemenskaper. Det speciella med det hus som HållKollBo tänker bygga är kombinationen, menar hon, och tar även upp Lagnö Bo som ett exempel som liknar dem, då de också både fungerar som kollektivhus (bogemenskap) och byggemenskap.⁴⁷

Eftersom de två föreningar som jag undersöker i uppsatsen (och även fler) har som mål att bygga kollektivhus kan man få föreställningen att byggemenskaper i någon mån härrör från, eller kan sammankopplas med kollektivhusrörelsen. När jag frågade Nils om hans syn på detta fick jag följande förklaring:

Jag tycker de är separerade. Jag tror inte vi har någonting att vinna på att vara under samma tak. Men däremot så har vi väldigt många likheter, och många gånger så är kollektivhus byggemenskaper. Men det som är poängen med byggemenskaper är att det är själva processen som är kollektiv. Boendeformen behöver inte vara kollektiv, men processen är kollektiv.⁴⁸

Nils menar att det centrala för det gemensamma i en byggemenskap är att det är en *kollektiv process*, boendeformen i sig är inte kopplad till begreppet byggemenskap.

I detta kapitel har det framkommit att man inom föreningen för byggemenskaper, liksom i bostadsdebatten argumenterar för byggemenskaper som ett alternativ till en vedertagen

---

⁴⁵ Svensson 2013, s. 18.

⁴⁶ Svensson 2013, s. 18.

⁴⁷ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁴⁸ Nils, personlig intervju 2014-12-01.

byggprocess. Inom dessa utsagor som genomgående framför en positiv syn på byggemenskapers inverkan på stadsbyggandet ligger ett ideologiskt ställningstagande, och en tydlig åsiktsriktning. Byggemenskaper anses ha svårt att konkurrera med andra aktörer på marknaden och kommuner bör uppmuntra och skapa förutsättningar för de föreningar som finns och för att fler ska kunna bildas. Från föreningen för byggemenskapers håll anser man också att det har varit en svårighet att nå ut till allmänheten om att möjligheten att bilda eller gå med i en byggemenskap finns och kan vara något för fler än personer med ett specialintresse. Hållbarhet kan här förstås som ett övergripande begrepp för positiva aspekter såsom långsiktighet, kvalitativa bostadsmiljöer och goda grannskapsrelationer. I de flesta av utsagorna nämns det däremot utan tydlig definition på vilken typ av hållbarhet man menar, eller hur den ska förstås. Detta är sådant som däremot kan läsas ut indirekt ur utsagorna, exempelvis utifrån antagandet att organisationer som har sig själva som slutkund är mer benägna att tänka långsiktigt genom hela byggprocessen. Jag menar att begreppet hållbarhet ges en särskild betydelse då det används i samband med fenomenet byggemenskap, och att förhållandet mellan byggemenskapen sett som en nodalpunkt, och begreppet hållbarhet kan ses som betydelsebärande i en diskursiv konstruktion.

Inom utsagorna om byggemenskaper som fenomen kan man även se att byggemenskaper framförallt diskuteras utifrån ett Gesellschaft-perspektiv, som bygger på en syn på byggemenskapen som ett planeringsverktyg, där fler aktörer borde få plats för att skapa mer varierade stadsrum. Att byggemenskapen kan ses som ett uttryck för Gesellschaft i dessa sammanhang tydliggörs också då fenomenet i viss mån kan ses som sprunget ur en stadskontext och även ses som en möjlighet för att lösa bostadsbristen i storstäderna.

Byggemenskap som praktik

I detta kapitel analyseras de två föreningar som utgör fallstudien, här redogörs för de utsagor som återkommit i mina intervjuer gällande föreningarnas bildande och pågående process. De bostadsideal som informanterna beskrivit diskuteras tematiskt utifrån nyckelord och mönster som återkommer i materialet. Inledningsvis beskriver jag hur föreningarna är organiserade och hur de arbetar för att uppnå sina mål. Sedan analyseras den värdegrund och eventuella ideologi som ligger bakom idéerna för det planerade boendet. En återkommande aspekt i utsagorna har varit en vilja att driva ett alternativ och skapa ett exempel. Ett av de tydligaste idealen som identifierats är begreppet gemenskap, något som återkommer i flera olika sammanhang i samtalen om livet i det planerade bostadshuset. Gemenskap kan även ses som ett uttryck för social hållbarhet. Hållbarhet uttryckt i ekologi och ekonomi är vidare centrala begrepp i de studerade utsagorna.

Organisation och process

Lagnö Bo är en Kooperativ Hyresgästförening som bland annat drivs av boende i BRF Lagnö Gård, en bostadsrättsförening bestående av sju villor, som fungerat som kollektiv sedan början av 1980-talet.⁴⁹ Föreningen arbetar nu för att bygga ett nytt flerbostadshus på föreningens mark och man hoppas på att få börja bygga under våren 2015. Lagnö Bos arkitekt Birgitta arbetar för tillfället med bostadshusets ritningar och har tät kontakt med medlemmarna i föreningen.⁵⁰ Den ideella föreningen HållKollBo bildades 2010 och har även de som mål att själva driva sin byggprocess och har funderingar på att bilda en kooperativ hyresgästförening, men befinner sig fortfarande i planeringsstadiet. I samtalet med Maggan och Margareta berättar de om att de gjort flera studiebesök i kollektivhus och andra byggnader som fungerar som inspiration för det hus som de själva planerar.⁵¹ De båda föreningarna har en stark vilja att bygga ett eget bostadshus men har på olika sätt stött på hinder under processens gång. Margareta och Maggan i HållKollBo berättar att det på flera plan är komplicerat att driva sin egen byggprocess, de har exempelvis ännu inte fått något besked angående den ansökan om markanvisning som de lämnat in.⁵² Deras projektledare, Nils förklarar att svårigheten med att få en markanvisning är ett av de största problemen när det gäller byggemskapets möjligheter att förverkliga sina visioner i Stockholmsområdet.⁵³ Lagnö Bos detaljplan godkändes av kommunen men överklagades efter godkännandet av grannar i området som

---

⁴⁹ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014, Per, personlig intervju 2014-11-20.

⁵⁰ Birgitta, personlig intervju 2014-12-27, Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014.

⁵¹ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁵² Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁵³ Nils, personlig intervju 2014-12-01.

hade synpunkter på byggnadens placering, överklagan avlogs dock av Länsstyrelsen i december 2014.⁵⁴

Värdegrund och ideologi

Alla medlemmar i Lagnö Bo får vid tecknandet av medlemskapet skriva på en värdegrund som utgör en bas för de idéer om boende som föreningen har utformat bostadshuset kring. Värdegrunden finns publicerad på Lagnö Bos hemsida, liksom i Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, som även kan laddas ned från hemsidan.⁵⁵ Huvudrubriken, ”Värdegrund för Lagnö Bo – ett boende byggt på delaktighet, hållbarhet och gemenskap” ger en introduktion till innehållet i de sju ton punkter som sedan följer.⁵⁶ HållKollBo har inte en uttalad värdegrund på samma sätt, däremot har föreningen arbetat fram ett dokument med stadgar som innehåller ett antal ställningstaganden som föreningen arbetar utifrån. Dessa stadgar innehåller bland annat följande citat.

Föreningens ändamål är att arbeta för ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet genom att utveckla ett Hållkollbokkoncept som skall resultera i samarbete med lämpliga byggherrar för att få till stånd hållbart byggande och smart kollektivhusboende[...]⁵⁷

För HållKollBo kan begreppet hållbarhet, i förhållande till det koncept som föreningen vill utveckla, i sig tolkas som en typ av värdegrund. Ett ställningstagande som även kan sägas grundar sig i en ideologi, där målet är ett hus som i högsta möjliga mån representerar deras uppfattning om hur ett hållbart byggande bör se ut och vara. Även Lagnö Bo använder begreppet hållbarhet i rubriken till den uttalade värdegrunden, där det kan tolkas som att hållbarhet, tillsammans med delaktighet och gemenskap har funktionen av ett ideologiskt ställningstagande. Det vill säga, när föreningarna betonar hållbarhet som en grundförutsättning för de hus de vill bygga och bo i får begreppet en specifik betydelse i relation till de ideal som betonas och läggs vikt vid i gestaltningen av bostadshuset.

Att skapa alternativ

Per förklarar att en viktig aspekt som motiverar honom i arbetet med föreningen är viljan att skapa ett exempel och ett alternativ. Han menar att det är ett sätt för honom att göra något litet för att visa på att det finns andra sätt att bo och leva på, och beskriver det som ett alternativ till att människor sitter själva i sina lägenheter inne i staden.⁵⁸ Jag tolkar det som att han

---

⁵⁴ Per, personlig intervju 2014-11-20.

⁵⁵ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bos hemsida, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

⁵⁶ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bos hemsida, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

⁵⁷ Hållkollbos stadgar, reviderade i Mars 2014, http://hallkollbo.se/?page_id=25 h, (2014-11-11).

⁵⁸ Per, personlig intervju 2014-11-20.

beskriver en isolering som sker i samband med det livet som han är kritisk till. I uttalandet positionerar han sig från något annat, istället för att bo *ensam i stan* kan man bo i *gemenskap på landet*. Detta uttrycker ett tydligt Gemeinschaft ideal, där människornas ensamhet i enskilda lägenheter kan ses som negativ, och där alternativet, gemenskapen på landet får en positiv klang.

Nils ser byggemenskaper som ett redskap för stadsplanering och mångfacetterade arkitektoniska program. Han berättar om den blandning av kvalitativ arkitektur som byggandet av byggemenskaper i en större skala kan bidra med, och ser det som ett alternativ som kan bidra till stadsbyggande med större medborgarinflytande.⁵⁹ Margareta och Maggan talar, precis som Per, också om möjligheter för deras hus att fungera som ett exempel för liknande projekt och andra byggemenskaper. I den folder som presenterar projektet skriver de ”Våra arkitekter har varit med i bildandet av Svenska föreningen för Byggemenskaper (december 2011) och Hållkollbo har utsetts till pilotprojekt.”⁶⁰ Att de tänker sig kunna fungera som ett föregångsexempel blir tydligt i intervjun då de även berättar om idéer på innovativa lösningar för att lösa finansieringen genom samarbeten med konsulter och företag som tillverkar, (i första hand ekologiska och hållbara) produkter eller material som kommer att behövas i huset.⁶¹

Ovanstående pekar på olika synsätt som leder mot en liknande vision som innebär att vara ett exempel, som alltså är något annat än det som anses vara konventionellt eller vedertaget. Det visar på en drivkraft som de intervjuade delar, att lägga ned tid och energi på ett bostadshus som inte bara ger önskade kvaliteter för dem som individer, utan även kommer att kunna visas upp, som kan ses som ett inlägg i samhällsdebatten. Jag ser det som att det i dessa ställningstaganden finns en liknande utgångspunkt, eller ideologi, men det finns även skillnader. I exemplet Lagnö Bo är Gemeinschaft idealet levande, gällande en tro på ett positivt sätt att leva, medan ett Gesellschaft ideal exempelvis är närvarande i de utsagor som beskriver fenomenet som ett möjligt planeringsverktyg för ett gott stadsbyggande.

Gemenskap som ideal

Lagnö Bos värdegrund inleds med raden ”välkommen till ett boende där vi”, sedan är punkterna formulerade i presens, exempelvis, ”tar vara på allas olika förmågor”, ”hjälp varandra i gemensamma projekt” och ”respekterar varandras behov av egentid”.⁶² Dessa tre punkter innehåller utsagor som betonar att delaktighet i andras liv och förehavanden i viss mån förutsätts av de boende i huset, att man kanske delar intressen med vissa av grannarna

---

⁵⁹ Nils, personlig intervju 2014-12-01.

⁶⁰ Hållkollbo, hållkollbofolder.pdf, http://hallkollbo.se/?page_id=52, (2014-11-11).

⁶¹ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁶² Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

och startar upp gemensamma projekt. Samtidigt, som en motvikt till detta, har även behovet av att få vara ensam, uttryckt i egentid, en egen punkt i värdegrunden. Punkten, ”skapar platser både för umgänge och egen njutning” ger uttryck för båda sidorna och betonar att platser ska utformas både med hänsyn till det gemensamma såväl som individens behov.⁶³ Å ena sidan ses gemensamma aktiviteter uppenbarligen som naturliga inslag i tillvaron, i det kollektiva boendet, å andra sidan vill man poängtera en förståelse för att de som bor i huset även kan behöva vara ensamma. Jag tolkar det som att idealet om det gemensamma enligt dessa utsagor inte får övergå till ett krav att *alltid* vara aktiv i gemensamma sysslor, istället vill man uppnå en balans.

Gemenskap och mångfald

Både Lagnö Bo och HållKollBo diskuterade, när föreningarna bildades, frågan om att fungera som ett boende för äldre. I HållKollBos fall var utgångspunkten ett boende för äldre kvinnor, efterhand kom dock även män med i föreningen och man har diskuterat fördelar och nackdelar med att blanda åldrar och kategorier. Maggan säger att hon har hört att det kan uppstå problem om alla har samma ålder och blir gamla samtidigt, därför kan det vara positivt om det är en mer blandad grupp. Margareta menar att en variation är bra, men att man också ska vara realistisk, att man som äldre behöver mer lugn och ro. Då kan en möjlighet vara att ha lägenheter för de äldre i en viss del av huset, men att matsalen och andra gemensamma rum är för alla.⁶⁴ Per berättar att när föreningen blev en kooperativ hyresgästförening så hade man en grundlig diskussion då man kom överrens om att man vill vara ett boende för alla åldrar, han tror att människor mår bäst av att vara omgivna av både äldre och yngre.⁶⁵ Birgitta berättar att hon har funderat på hur svårt det är för asylsökande att få bostäder, och att möjligheten den här typen av boende kunde vara positivt för den som är ny i landet. På så vis skulle mångfald även gälla nationaliteter, vilket hon menar kunde vara en tillgång för föreningen. Hon förklarar att detta är en personlig tanke som hon har, och att om detta skulle realiseras skulle man behöva ta kontakt med kommunen för att se hur det kunde organiseras.⁶⁶ I dessa utsagor kommer det fram att kontakt med människor i olika åldrar ses som ett ideal, och Birgitta tar även upp en fråga som rör integration. Per poängterar även att en poäng med huset är just att ta hand om varandra så gott det går, vilket jag tolkar som något som ingår i tanken om delaktighet, att någon finns till hands och att man hjälper varandra där det behövs.⁶⁷ I en blandad grupp har man olika förutsättningar, exempelvis kanske de äldre i huset har mer tid att lägga på det gemensamma. Birgitta menar att hon tror att det också kan

---

⁶³ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bos hemsida, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

⁶⁴ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁶⁵ Per, personlig intervju 2014-11-20.

⁶⁶ Birgitta, personlig intervju 2014-12-27.

⁶⁷ Per, personlig intervju 2014-11-20.

vara viktigt med kontinuitet, att någon yngre finns och tar vid när de som är äldre inte heller orkar lägga ner lika mycket engagemang på det kollektiva.⁶⁸

Gemenskap kring matlagning och måltider

Många av punkterna i värdegrunden kretsar kring vad man ska göra tillsammans i huset, vilka aktiviteter som gemenskapen är tänkt att kunna kretsa kring. Tre av utsagorna från Lagnö Bos värdegrund handlar om köket och matlagningen. ”Betraktar köket som husets hjärta”, ”deltar i den gemensamma matlagningen” och ”strävar efter en i huvudsak ekologisk mathållning” kopplar till gemenskapen kring matlagningen och måltiderna. Både gemenskap och ekologi sätts i förbindelse med matlagning. Även punkten, ”har en trädgård som stimulerar till odling och tilltalar våra sinnen” visar på att man gärna vill att en del av maten kanske ska kunna odlas på plats, även om det inte är ett uttalat mål att odlingen ska vara central för matlagningen. Per berättar om de gemensamma middagar som kollektivet på Lagnö Gård hade i sin ”glans dagar” då man åt tillsammans sju dagar i veckan.⁶⁹ Det slutade man dock med när barnen blev lite äldre och önskade mer tid själva med föräldrarna. I det nya huset är det tänkt att man äter runt fyra middagar i veckan tillsammans, kanske är detta ett sätt att balansera det gemensamma med möjligheten att också vara privat. Per förklarar vidare att det alltid är frivilligt att vara med på de gemensamma middagarna, något som man anmäler i förväg. Det som däremot är ett krav är att vara delaktig i ett matlag och laga middag för de som vill äta, ca var tredje vecka.⁷⁰ I HållKollBo:s folder står det att ”storköket och matsalen är kärnan i ett modernt kollektivhus.”⁷¹

Gemenskap runt matlagning och måltider är viktigt för de båda föreningarna. Huset ger tillbaka genom att som det beskrivs i HållKollBos folder: ”Vi lagar maten själva enligt rullande schema – var sjätte eller sjunde vecka fördelar en grupp planering, inköp, matlagning och disk under veckans vardagar. Alla andra vardagar kommer vi till dukat bord.”⁷² Jag ser det som ett uttryck för ett ideal om en viss livsstil, där ett aktivt deltagande och ett ansvar för det gemensamma är en förutsättning som även skapar mervärde i form av vardagsgemenskap och möjlighet att inte behöva laga mat de flesta dagarna av året.

Gemenskap och kultur

I utsagorna för båda föreningarna är kulturella aktiviteter inslag som betonas. Margareta förklarar att konstintresset är markerat inom gruppen, detta synliggörs bland annat genom medlemmarnas yrken, någon är skulptör, någon keramiker, och Margareta håller på med

---

⁶⁸ Birgitta, personlig intervju 2014-12-27.

⁶⁹ Per, personlig intervju 2014-11-20.

⁷⁰ Per, personlig intervju 2014-11-20.

⁷¹ Hållkollbo, hallkollbofolder.pdf, http://hallkollbo.se/?page_id=52 (2014-11-11).

⁷² Hållkollbo, hallkollbofolder.pdf, http://hallkollbo.se/?page_id=52 (2014-11-11).

grafik. Detta gör att någon typ av verkstad/ateljé borde finnas i bostadshuset enligt henne.⁷³ I föreningens folder finns under rubriken ”gemensamma utrymmen”, ”snickeri med avdelning för möbelmålning, systuga, rum som går att boka (möten, körsång, yoga)”.⁷⁴ Detta vittnar om att man har velat möjliggöra olika typer av kulturella aktiviteter som medlemmarna är engagerade i och intresserar sig för. I Lagnö Bos värdegrund finns punkten ”låter kultur ta stor plats”.⁷⁵ Per talar om att det i huset kommer att finnas en (förmodligen) flyttbar scen för uppträdanden, han säger att de är rätt många som spelar musik inom föreningen, men hans förhoppning är att inte bara de ska spela och uppträda utan att det även ska vara möjligt att man någon gång då och då bokar spelningar med musiker utifrån.⁷⁶

Detta avsnitt visar att olika typer av kulturella aktiviteter förekommer som viktiga inslag i husets gemenskap båda föreningarnas utsagor. Även detta ser jag som uttryck för ett livsstilsideal där aktivitet och kreativitet är centralt. Vissa aktiviteter är tänkta att ske inom huset, medan andra aktiviteter kommer ges möjlighet för även utomstående att ta del av.

Gemenskap och öppenhet utåt

Gemenskap betonas både inom husets väggar, men föreningarna vill även vid vissa tillfällen öppna bostadshusets dörrar för offentligheten och aktiviteter *utåt*. En punkt i Lagnö Bos värdegrund är ”är öppna för världen utåt”.⁷⁷ Per förklarar att detta är en av de aspekter som han själv tycker är särskilt viktig, den gemenskap som huset står för ska även kunna komma andra till del. Idéerna kommer till uttryck bland annat genom att även de som bor på Lagnö gård och andra intresserade i området ska kunna delta i matlagen om de anmäler intresse. Ibland ska ett gemensamt rum fungera som galleri och då vara öppet för allmänheten. På så vis kan Lagnö Bo fungera som en knutpunkt i trakten.⁷⁸ Margareta och Maggan poängterar också vikten av att idén om huset är förankrad i trakten, det vill säga att huset är öppet utåt och konkret skapar en kontakt med omgivningen. Det yttrar sig när Margareta förklarar att de tänker sig att en del av deras matsal även skulle kunna vara ett ekologiskt café. Maggan säger att det även var något som HSB tog upp när de hade möte med dem, att det är positivt att ha några lokaler som kan användas för någon typ av publik verksamhet. Margareta poängterar att denna kontakt kanske kan leda till att de som bor i området blir intresserade av att flytta in i huset.⁷⁹ Jag ser dessa uttalanden som att föreningarna har en gemensam ideologi där man inte vill vara ett isolerat fenomen. Genom att släppa in andra gör man ett ställningstagande som

---

⁷³ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁷⁴ Hållkollbo, hallkollbofolder.pdf, http://hallkollbo.se/?page_id=52 (2014-11-11).

⁷⁵ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bos hemsida, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

⁷⁶ Per, personlig intervju 2014-11-20.

⁷⁷ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bos hemsida, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

⁷⁸ Per, personlig intervju 2014-11-20.

⁷⁹ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

visar på att man både är intresserad av att visa upp huset, liksom är öppen för att utbyta idéer med andra.

Margaretas antagande är något som även Nils lyfter fram. Han talar om kontakten med området som en möjlighet för att faktiskt kunna utföra bygget, om byggemskapens idéer förankras i området ser han det som en konkret fortsättning på den traditionella medborgardialogen.⁸⁰ Jag tolkar det som att om invånarna i ett område är införstådda med planerna för ett nytt bostadshus kan processen förenklas avsevärt, och exempelvis överklaganden minska. Invånarna i området, skulle, som även Margareta resonerar, själva kunna vara med i byggemskapen.⁸¹ Nils menar att många skulle kunna vinna på möjligheten att flytta till ett hus med exempelvis en större lägenhet i samma område, som de trivs i och gärna bor kvar i, även när behovet av en större bostad uppstår.⁸²

På Lagnö Bos hemsida är småskalighet en av tre aspekter som lyfts fram i en underrubrik för headern, som lyder ”Ett gemenskapsboende byggt på småskalighet, delaktighet och miljömedvetenhet”.⁸³ Att grannskapet är centralt för Lagnö Bo är tydligt, i det boende som ska bygga på delaktighet, och även delaktighet med andra i området. Inom tankefiguren Gemeinschaft Gesellschaft finns även dikotomin stad – land. Eftersom Lagnö Bo ligger sex kilometer från en mindre stad och HållKollBo tänker sig att bygga i en (relativt tätbebyggd) närförort till en storstad faller det sig naturligt att förankringen till området kommer att se olika ut. Lagnö Bo planerar även för färre lägenheter än HållKollBo. Det gemensamma och grannskapet är centralt för båda föreningarna, men varken Margareta, Maggan eller Nils nämner småskalighet som en vision. Här ligger en skiljelinje mellan de två föreningarnas ideal om hur man vill bo. Jag menar på att man här kan se en skillnad där föreningarna använder byggemskapen för olika visioner i hur man vill bo. Där HållKollBo är intresserade av att bygga sitt hus nära en storstad, Maggan förklarar att de även har funderat på att bygga på obebyggda tomter inom en befintlig stadsstruktur.⁸⁴ Medan det hos Lagnö Bo uppkommer andra ideal, där det småskaliga alternativet, och möjligheten att vara nära naturen är centrala aspekter.

Undersökningen pekar på att begreppet gemenskap som ett ideal även är viktigt för informanterna tillsammans med värden som öppenhet utåt och förankring i närområdet. Det ges en betydelse som förhåller sig till området, och även omvärlden i ett större perspektiv. Per menar att gemenskapen inte ska vara ett isolerat fenomen innanför husets väggar och även Margareta och Maggan talar om samspelet mellan funktioner i deras tänkta hus och de boende i området. Nils lyfter aspekter kring vad byggemskapen som process kan ge till ett område,

---

⁸⁰ Nils, personlig intervju 2014-12-01.

⁸¹ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁸² Nils, personlig intervju 2014-12-01.

⁸³ Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/>, (2014-12-23).

⁸⁴ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

och hur kommunen kan använda sig av den som ett verktyg för ett stadsbyggande med större medborgarinflytande. Jag ser utsagorna som handlar om förankring till bostadsområdet som ett uttryck för en önskan om *bogemenskap* enligt Svenssons definition och vidare social hållbarhet. Båda föreningarna strävar mot ett bostadshus som ska ge något till ett område, både praktiska funktioner, liksom mer omätbara värden, som sammanhållning och grannskapsrelationer vilka är viktiga aspekter inom social hållbarhet.

Ekologi och ekonomi

I idealen för gemenskap kommer framförallt den sociala hållbarheten till uttryck, men föreningarna arbetar även aktivt med de två andra aspekterna av hållbarhet i sina bostadshus. I samtalet med Maggan och Margareta återkommer de till orden ekologi och ekologiskt som ett ideal och en grundtanke för bostadshuset som de vill bygga och bo i. Margareta berättar att i den ekologiska aspekten saknades i det kollektivhus hon bodde i tidigare.⁸⁵ I Lagnö Bos värdegrund finns punkten ”i huvudsak använder naturliga material”.⁸⁶ Huset ska byggas helt med ekologiska material och även använda hållbara lösningar för el och värme.⁸⁷ HållKollBos arkitekt, har skrivit boken *Byggekologi* och har lång erfarenhet inom ekologiskt och hållbart byggande. Även om man ännu inte kommit till gestaltungsfasen av huset har man många idéer, där den ekologiska hållbarheten framkommer som särskilt central. Margareta berättar att de vill anpassa formen på huset för att uppnå största möjliga energieffektivisering, och att deras arkitekt talar om aktivhus och inte om passivhus, något som de vill förhålla sig till i byggandet.⁸⁸ Följande citat är talande:

I ett passivhus handlar det bara om att spara energi. Här skall vi hushålla med alla flöden i huset, skapa ett sunt inomhusklimat och se till att den energi som ändå behövs tillgodoses med förnybar energi. [...] Utgångspunkten är att bygga ett hus som bidrar till ett hållbart samhälle.⁸⁹

HållKollBo vill bygga ett hus som aktivt bidrar till ett ekologiskt hållbart samhälle. Föreningen visar att de vill lägga resurser på något som de verkligen tror på, och som ska bidra både till de boendes liksom samhällets bästa. Lagnö Bos arkitekt Birgitta berättar att föreningen är mycket medvetna om miljöval, och att detta projekt därför är särskilt givande för henne då många diskussioner om hållbara och okonventionella tekniska lösningar och sätt att använda material på förs. Däremot är självfallet finansieringen styrande för vilka idéer som är realistiska att få igenom. Hon förklarar att man får välja vilka hållbara lösningar som ska prioriteras, och att det aldrig går att pricka in allt som man kanske skulle vilja om man hade

⁸⁵ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁸⁶ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bos hemsida, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

⁸⁷ Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/huset/> (2014-12-23).

⁸⁸ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁸⁹ Hållkollbo, *hallkollbofolder.pdf*, http://hallkollbo.se/?page_id=52 (2014-11-11).

andra ekonomiska förutsättningar.⁹⁰ Även ekonomisk hållbarhet är något som diskuteras inom båda föreningarna. Lagnö Bo har även en punkt i värdegrunden som täcker in detta, ”verkar för en hållbar ekonomi, fri från spekulation”⁹¹ och båda föreningarna har som ambition att ta sina lån från banker som Ekobanken och JAK-banken.⁹²

Byggekologi, energieffektivisering och sunda material, liksom ekonomisk hållbarhet, fri från spekulation är viktiga ideal för båda föreningarna. Det kan tolkas som att de ligger till grund för föreningarnas ideologi och fungerar som förutsättningar för arbetet i byggemenskapen, gällande boendeideal liksom hur byggnaden sedan utformas, praktiskt och symboliskt. Att vända sig mot spekulation, precis som att välja en bank, som uttalat står för långsiktighet och hållbarhet kan också ses som ett val som i sig innebär en positionering.

---

⁹⁰ Birgitta, personlig intervju 2014-12-27.

⁹¹ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014. Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

⁹² Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18, Per, personlig intervju 2014-11-20.

Byggemenskap som arkitektur

Ritningar och skisser är tillsammans med intervjuerna utsagor som artikulerar ideal och idéer om de fysiska rummen. I detta kapitel visas hur de ideal som föreningarna står för är tänkta att komma till uttryck i konkret arkitektur, något som till viss del redan kommit fram i föregående kapitel, gällande det ekologiska byggandet. Utsagorna om den fysiska arkitekturen pekar på att när medlemmarna i föreningarna har tydliga önskemål om livet i deras kommande bostadshus så kan det leda till okonventionell arkitektur. Detta gäller arkitektoniska program liksom mindre detaljer i gestaltningen. Studien visar att arkitekturen som föreningarna planerar är tänkt att i sig kunna skapa värden som gemenskap, exempelvis genom spontana möten med andra i bostadshuset. Samtidigt har möjligheter till att dra sig undan, liksom att kunna förverkliga personliga behov och önskemål varit något som setts som en kvalitet som även arkitekturen ska kunna bidra till. I detta kapitel visas att den planerade arkitekturen redan som idé och som ritning uttrycker de boendeideal som föreningarna står för. Än finns den inte i fysisk form, så hur ideal reproduceras över tid som Katarina Bonnevier menar att arkitektur gör kan denna studie inte svara på. Däremot menar jag att utsagor från intervjuer liksom ritningar som behandlar arkitekturens gestaltning kan sägas befästa en viss livsstil som ett ideal inom den diskurs där två föreningarna verkar.

Gemensamma rum

Birgitta håller i nuläget, 2014, på att ta fram ett mer detaljerat ritningsunderlag för Lagnö Bo.⁹³ Föreningen HållKollBo har ännu inte kommit till ritningsstadiet, utan de förhåller sig än så länge mycket öppna till utformningen av huset och hämtar inspiration från olika håll.⁹⁴ Det som framhålls som speciellt med Lagnö Bos kollektivhus är boendekonceptet, som bygger på 18 lägenheter i varierande storlek med entréer mot en gemensam inglasad vinterträdgård.⁹⁵ De boende har en gemensam huvudentré som leder till antingen den gemensamma matsalen, eller vinterträdgården. Entrérummet beskrivs i huspresentationen som en välkomnande mötesplats där man ses när man kommer hem, där ska anslagstavla och postlådor vara placerade och det ska även finnas sittplatser där man ska kunna slå sig ned för en pratstund eller en fika.⁹⁶ Det som jag ser som signifikativt för entrén är att det är ett rum som ska inbjuda till spontana möten grannar emellan, medan vinterträdgården och framförallt matsalen och köket i sin funktion föreslår planerade möten runt en specifik aktivitet. Detta visar på att arkitekturen är tänkt att främja möten och umgänge på olika sätt. I huspresentationen benämns entrérummet

---

⁹³ Per, personlig intervju 2014-11-20, Birgitta, personlig intervju 2014-12-27.

⁹⁴ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

⁹⁵ Se Bildbilaga.

⁹⁶ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014.

som entré/lobby/bystuga, men när jag frågar Per om detta framhåller han att föreningen bytt namn och nu använder bystuga som benämning för rummet. Lobby, menar han låter mer som grand hotell eller något sådant. Både lobby och bystuga är ord som associeras till ett rum i en typ av offentlig eller öppen byggnad för fler än en familj, men genom att säga att lobby låter som grand hotell positionerar sig Per från en typ av rumslighet som han kanske menar är för flott eller skrytig. Bystuga har en mer traditionell klang, och kommer från den gemensamt ägda och centralt belagda bystugan som invånarna i en by använde som en gemensam mötesplats för olika typer av sammankomster.⁹⁷ Birgitta förklarar att bystugan är ett exempel där hon fick ett tydligt önskemål på vilken stämning eller karaktär man önskade i rummet genom en bild från en av medlemmarna. En annan idé som kom från en av medlemmarna i föreningen var att flytta tvättstugan närmare entrédelen vilket är en ändring som Birgitta menar att hon själv inte hade kommit på, men som ger många kvaliteter, då även tvättstugan kan fungera som en mötesplats.⁹⁸

Även inom föreningen HållKollBo finns idéer om det möjliga sociala livet och det gemensamma. Att det skulle vara ett kollektivhus bestämdes redan innan de hade ambitionen att även bli en byggemenskap. De tänker sig att det kommer vara en gemensam matsal och kök för gemensamma måltider, men utformning är ännu inte bestämd för detta. Andra gemensamma lokaler och rum de planerar för är som tidigare nämnts en verkstad och kanske en ateljé.⁹⁹ Per förklarar att den första inspirationen till huset med den gemensamma vinterträdgården kom från en bild på ett typhus för ålderskategorin 55+ kallat ”Bovieran” som nu är byggt på ett antal ställen i Sverige (det första hade precis byggts i Göteborg när de kom i kontakt med konceptet), som de senare besökte. Det var då de började fundera i dessa banor, det de framförallt intresserade sig för var ”samhörighetskänslan, att många ytterdörrar stod öppna, det är ju samma temperatur i vinterträdgården som i lägenheterna...”.¹⁰⁰ Det är ett ytterligare exempel på hur den fysiska arkitekturen ska kunna möjliggöra ett visst sätt att leva, klimatet i vinterträdgården kan bidra till att man kan hålla sin lägenhetsdörr öppen, och jag tolkar det som att denna öppenhet är tänkt att skapa ett klimat där man kan röra sig fritt mellan det gemensamma och det privata.

Privata rum

Även utformning av de boendes privata lägenheter är viktig i planeringen av de två bostadshusen. Lagnö Bo har färdiga planlösningar medan HållKollBo befinner sig i idé och diskussionsstadiet. Lagnö Bos lägenheter som består av ettor, tvåor och treor är relativt små till ytan då man även har tillgång till husets gemensamma ytor. Även köket är enligt

---

⁹⁷ Jfr. Vads Bystuga, http://www.vadsbystuga.se/?page_id=80 (2015-01-03).

⁹⁸ Birgitta, personlig intervju 2014-12-27.

⁹⁹ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

¹⁰⁰ Per, personlig intervju 2014-11-20.

huspresentationen ”ett riktigt kök, men litet.”¹⁰¹ Birgitta berättar att föreningen från början hade önskemål om ännu mindre lägenheter, än de som de idag är färdigritade, vilket enligt Birgitta i princip är minsta möjliga mått för att uppnå dagens tillgänglighetskrav.¹⁰² Detta visar ytterligare på att föreningen tänker sig att det gemensamma är en del av varje individs vardagsrum och att de privata lägenheternas mått ytor därför kan minskas. Margareta berättar att hon inte har något behov av en större bostadsyta, utan ett litet krypin räcker. Hon betonar även en rörlighet, att hon som pensionär reser och besöker barnbarn mycket och att hon genom en mindre bostad även kan minska kostnaderna för boendet.¹⁰³ I det hus som HållKollBo kommer att bygga ska det finnas möjlighet till större gemensamma utrymmen och jag tolkar det som att det är där hon tänker sig att det sociala livet sker. Då behövs ingen större lägenhet att bjuda in vänner till. Ytterligare ett steg i denna riktning lyfter Nils upp då han förklarar att medlemmarna i HållKollBo har diskuterat möjligheten till så kallade baslägenheter, eller andelslägenheter i huset. En baslägenhet är en bostad i vilken man delar sin fasta adress med andra, och som alltså bygger på ett rörligt liv där man bor på olika platser olika tidsperioder. Precis som Margareta beskriver han att många idag rör på sig och bor på olika ställen, kanske är man ibland i fjällstugan, ibland på huset på Kanarieöarna, eller så hälsar man på barnbarnen mycket, då kan man ha en lägenhet som man delar på och bokar när man behöver den.¹⁰⁴

På Lagnö Bos hemsida uppdateras kontinuerligt arbetet med lägenhetsplanerna. Man förklarar valet av lägenhetsutformningarna och beskriver också diskussioner som förts med arkitekten.

Vi har bett vår arkitekt ändra lite på lägenhetsutformningen. I dessa nya skisser är badrum och klädkammare omkastade. Det gör att klädkammare får ett fönster mot vinterträdgården och kan därför användas mer flexibelt. Det kan bli ett litet arbetsrum/gästrum/barnrum.¹⁰⁵

Detta citat visar på att föreningen arbetar med att medlemmarna ska få information om hur arbetet med gestaltningen går till och att kanske till synes små detaljer synliggörs och blir viktiga när man har möjlighet att själv påverka utformningen av ett boende. Flexibilitet är ett begrepp som förenar idéerna hos de två föreningarna gällande utformningen av bostadshusen. Att tänka flexibelt kan dock göras på olika sätt, med olika typer av utformningsförslag. I Lagnö Bos fall gäller den flexibla lösningen klädkammarens funktion, och hur det rummet ska kunna användas på olika sätt. När Nils berättar om medlemmarna i HållKollBos idé om baslägenheter eller andelslägenheter är det en annan typ av flexibel användning han syftar på. I båda fallen är det en del i en individanpassning som enligt utsagorna blir möjlig i och med byggemenskapens process.

---

¹⁰¹ Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014.

¹⁰² Birgitta, personlig intervju 2014-12-27.

¹⁰³ Maggan och Margareta, personlig intervju 2014-11-18.

¹⁰⁴ Nils, personlig intervju 2014-12-01.

¹⁰⁵ Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/aktuellt/>, (2014-12-02).

Avslutande diskussion

I detta kapitel diskuteras undersökningens resultat. Först sammanfattas svaren på de tre frågeställningarna, och sedan förs en diskussion kring svaren utifrån tematiska tvärsnitt som berör uppsatsens alla tre huvudkapitel. De teman som jag identifierat och valt att förhålla mig till i denna diskussion är: *En hållbar livsstil* och *Gemeinschaft eller Gesellschaft*. Slutligen presenteras förslag på vidare forskning och en diskussion om undersökningens begränsningar förs.

1. Vilka innebörder läggs i utsagor om fenomenet byggemenskap i ett svenskt samtida sammanhang?

Undersökningen visar på att byggemenskaper ses som ett alternativ till en vedertagen byggprocess och nämns även som en lösning på den rådande bostadsbristen. Detta alternativ kan sägas ha en ideologisk innebörd då det återkommande ställs i relation till den vedertagna byggprocessen, som indirekt också kritiseras. Vidare har jag kunnat se att byggemenskaper återkommande nämns i samband med begreppet hållbarhet, vilket på olika sätt ses som en positiv följd som byggemenskaper kan bidra till. Utsagorna säger att byggemenskaper kan skapa starka, sociala band i ett bostadsområde, liksom en kvalitativ och varierande arkitektur. En viktig innebörd i fenomenet är att byggprocessen vänder på en traditionell rollfördelning och fungerar kollektivt där medlemmarna är sina egna byggherrar. Att en byggemenskap är sin egen slutkund i byggprocessen ses som något som kan bidra till långsiktiga arkitektoniska lösningar. Arkitekturens utformning har ingen direkt koppling till begreppet byggemenskap, däremot säger utsagorna att det genom byggemenskaper finns stora möjligheter för att den arkitektur som byggs blir särskilt kvalitativ och hållbar.

2. Vilka ställningstaganden ligger till grund för bildandet av de två föreningarna, och vilka bostadsideal kommer till uttryck i utsagorna om byggemskapernas målsättning?

I samtalen har det kommit fram att en grundläggande drivkraft i arbetet med det nya bostadshuset är viljan till att visa på möjligheten för ett alternativt sätt att bygga och bo på. Utsagorna visar att detta alternativ är något som man tänker sig kan ge positiva värden för de som bor i byggnaden, och även för närområdet och för samhället i stort, som ett föregångsexempel på en möjlig livsstil. Ett ideal om hög grad av gemenskap kan sägas vara norm för de föreningar som studerats, och hur gemenskapen ska komma till uttryck ser olika ut beroende på sammanhang. En typ av gemenskap handlar om delaktighet och gemensamma aktiviteter. Man tänker sig att det är positivt med en blandning av åldrar och att dessa kommer att umgås kring aktiviteter som matlagning och kultur. Delaktigheten ska även vara riktad utåt, och förankras i bostadsområdet, och kanske även i samhället genom att boendet kan fungera som ett exempel för andra. Gemenskapen kan också ses på en mer abstrakt nivå, där

själva samverkandet, att bygga ett hus kan ge upphov till bogemenskap mellan de boende och i bostadsområdet. Värden som ingår i social hållbarhet, vilket enligt undersökningen är ett övergripande ideal.

Ett annat ideal som kommer fram är fokus på medlemmarnas individuella behov genom individanpassning och flexibilitet. Dessutom uttrycks att man vill upprätthålla en balans mellan egentid och det gemensamma. Denna balans kan ses som ett uttryck för social hållbarhet, där man tar hänsyn till att individers välmående kommer att leda till ett gott bostadsklimat och bostadsområde. Förutom social hållbarhet är hållbarhet i form av ekologi och ekonomi viktiga ideal för föreningarna och en förutsättning för den arkitektur som sedan ska gestaltas. Ekonomisk hållbarhet kommer till uttryck genom val av alternativa banker och den kooperativa hyresrätten som upplåtelseform. Sammantaget pekar dessa visioner på ett boendeideal och en ideologi som framhåller ett visst sätt att leva, där begreppet hållbarhet är övergripande.

3. Hur är byggemenskapernas idéer tänkta att materialiseras i de planerade bostadshusen?

De hus som föreningarna planerar kan ses som det fysiska uttrycket av föreningarnas arbete och process, och det är här som föreningarnas ideal kan materialiseras. De byggnader som föreningarna eftersträvar ska representera föreningarnas drivkraft och ideal i praktisk såväl som symbolisk funktion. Rummen planeras för att uppmuntra möten och aktivitet, spontana som i exemplet Lagnö Bos entré som också har en funktion av en samlingsplats, eller mer planerade som i kök och matsal. Rummen är även gestaltade för att ge förutsättningar för utövande av (ofta kulturellt anknutna) aktiviteter där medlemmarnas intressen fått styra innehållet – även här finns plats för planerade och spontana möten. Diskussioner om baslägenheter, liksom den stora gemensamma vinterträdgården visar på att medlemmarnas engagemang kan leda till innovativa arkitektoniska program. Flexibilitet och individanpassning möjliggörs bland annat genom diskussioner om visioner inom gruppen och när medlemmarna har tät kontakt med arkitekten. Jag förstår utsagorna som att en viktig aspekt i detta samarbete är att arkitekten förstår och uppmuntrar föreningens visioner.

Ekologisk hållbarhet ska materialiseras genom sunda material och energieffektivisering. Social hållbarhet uppnås genom att rummen utformas så att de uppmuntrar och möjliggör olika sorters gemenskap, vilket innebär att formandet av en gemenskap inte bara läggs på de boende, utan även på byggnadens rumsligheter. Båda föreningarna planerar en typ av kollektivhus som karaktäriseras av stor del ytor för gemensam samvaro. Däremot poängteras även vikten av individens behov av privat yta. I arkitekturen får dock idealet om det gemensamma ett företräde hos både föreningarna, då man är beredd att ta yta från de privata lägenheterna till förmån för den gemensamma bostadsytan.

I följande avsnitt diskuteras resultaten vidare utifrån två teman som berör samtliga av de tre huvudkapitlen.

En hållbar livsstil

En utgångspunkt i undersökningen är att arkitektur, byggd eller tänkt är präglad av normer och kulturella ideal. De utsagor som har studerats har visat på att det begrepp som framförallt förenar föreningarna, liksom utsagorna på en generell nivå är hållbarhet, social, ekologisk liksom ekonomisk. Begreppet hållbarhet får sin innebörd i förhållande till begreppet bygggemenskap, nodalpunkten i diskursen, som i sin tur får betydelse från hur hållbarhet och de begrepp som i utsagorna förknippas med hållbarhet förstås. Jag menar att detta kan ses som ett uttryck för en hållbarhetens ideologi, som visar att bygggemenskapen som fenomen kan förknippas med en tro på en viss, övergripande livsstil som jag har valt att kalla för *den hållbara livsstilen*. Inom den hållbara livsstilen finns ideal om gemenskap och delaktighet – att hjälpa varandra är ett sätt att spara resurser och tid och att välja ekologiskt och ekonomiskt hållbara alternativ, liksom att leva ett aktivt liv ses som långsiktiga val som ger tillbaka till individen liksom samhället. Idealet om det aktiva livet är något som kommer fram indirekt genom utsagorna, där många olika aktiviteter förespråkas och där människor genom handlingen, att välja att gå med i en bygggemenskap redan bär på ett aktivt engagemang. Individuellt utrymme ska uppnås genom boendets utformning som vidare ska möjliggöra de aktiviteter som de boende intresserar sig för. Det poängteras att många av dessa aktiviteter kan göras tillsammans, vilket anses ge ett rikare liv. Gemensam matlagning är ett exempel på en aktivitet där alla de boende förväntas delta, även om det inte är ett uttryck för ett personligt intresse. Genom att bo i huset får man också ett ansvar i att vara delaktig i det gemensamma, ett val som visar på ett ställningstagande, som indirekt kan tolkas som att man väljer bort ett sätt att leva då man bara ansvarar för matlagning till sig själv och kanske sin egen familj. I utsagorna ser jag ingen motsättning mellan ett kollektivt ideal och individanpassning, utan de tycks båda gå in under den hållbara livsstilen. Kanske är just en balans mellan dessa själva förutsättningen för denna livsstil, som enligt mig också kan förknippas med begreppet självförverkligande.

Jag ser det vidare som att idealet om den hållbara livsstilen kan kopplas till det personliga initiativet som föreningarna bygger på, där tankar om (de tre aspekterna) av hållbarhet kan etableras, på grund av att de som ska bo i huset är delaktiga i processen som en helhet. I utsagorna om bygggemenskaper på en politisk nivå, exempelvis delegationen för hållbara städers rapport, liksom i bostadsdebatten nämns även fenomenet som något som kan bidra till en hållbar stad. Genom att visa på ett fenomen som förknippas med hållbarhet på flera nivåer drar jag slutsatsen att denna innebörd också bidragit till att bygggemenskapen

uppmärksammats i olika typer av sammanhang där man motiveras av att arbeta för just hållbarhet.

Min uppfattning är att det under föreningarnas process kan uppstå idéer och ideal om ett sätt att leva som man kanske inte hade haft eller tänkt på utan detta engagemang. Detta visar bland annat intervjun med Maggan och Margareta när de talar om de studiebesök som de gör med föreningen, och den inspiration som de fått genom dessa. Det tycks i handlingen redan finnas en etablerad medvetenhet och en kunskap om att man har möjlighet att förändra sitt sätt att leva genom boendet. Indirekt kommer det även fram att man har en önskan om ett sätt att bo som av någon anledning inte kunnat tillfredställas med en byggnad som är redan är inflyttningsklar. Denna dröm är så pass stark att man tar saken i egna händer och engagerar sig i skapandet av ett bostadshus som ännu inte finns. Idealen om den hållbara livsstilen kan ses som en förutsättning för att föreningarna bildas, men är också något som produceras genom möten och diskussioner med andra, vilket i sin tur vidare kan befästa de ideal som är levande inom diskursen. Detta synsätt kan kopplas till undersökningens inledande citat, där arkitektur ses som något som kan producera såväl som konservera ideal. Hade fenomenet, och liknande rörelser omkring det som beskrivits i huvudkapitel ett, inte tidigare varit etablerade hade däremot diskursen inom föreningarna antagligen sett annorlunda ut.

Gemeinschaft eller Gesellschaft

Byggemenskap är ett sammansatt begrepp i vilket de två orden tillsammans ger begreppet betydelse, ”bygg” och ”gemenskap” bildar ett ord som förstås på ett annat sätt än när orden är fristående. Men företeelsen bygg - gemenskap, att bygga i gemenskap, talar i sig inte om *vad* som ska byggas, och inte heller vad det är för *typ* av *gemenskap* som avses. Ordet får alltså betydelse först i mottagarens förståelse. Innehållet i begreppet Bau - Gemeinschaft kan förstås som att Gemeinschaft bör vara det bärande idealet inom rörelsen. Denna undersökning pekar däremot på att genom att se Gemeinschaft och Gesellschaft som en i diskursen underliggande tankefigur går det att förstå fenomenet byggemenskaper som ett uttryck av Gesellschaft. Denna tolkning utgår från att begreppet i högre grad har uppmärksammats i storstäder och att många av de föreningar som fungerar som byggemenskaper befinner sig i, och vill bygga i tätorter. Det har även konstaterats att fenomenet används i bostadsdebatten som en möjlighet för att lösa bostadsbristen, som framförallt är övervägande i storstäder. Jag ser det som att själva organisationsformen byggemenskaper bygger på kontrakt och rationalitet enligt former förknippas med Gesellschaft. Däremot är innebörden i fenomenet enligt undersökningen inte beroende av kontexten stad/småstad/land, utan en byggemenskap kan finnas var som helst där vilja och yttre förutsättningar finns och ges. Utsagor från de tre huvudkapitlen visar även att i det samlade mönster som identifierats är ett Gemeinschaft-ideal högst levande. Detta Gemeinschaft kan även förstås som en önskan om *bogemenskap*, utifrån Svenssons definition (se sid. 14). Bogemenskap kan vidare kopplas till de sociala band mellan människor i ett

område som kan vara en produkt av byggemskapens organisationsform enligt utsagor från bostadsdebatten. Utifrån detta menar jag att byggemskapen som fenomen kan förstås som ett uttryck för ett ramverk som är präglad av ett Gesellschaft. Inom denna ram finns ideal om ett Gemeinschaft som även kan ses som en del i den hållbara livsstilen.

Vidare forskning och begränsningar

Man skulle enligt ovanstående diskussion kunna se byggemskapen som fenomen som ett försök till att planera för ett Gemeinschaft inom ramen för Gesellschaft utifrån Tönnies resonemang i Asplunds essä. Till vilken grad detta görs kommer dock variera beroende på hur och varför föreningen från början har bildats. Det vill säga, om kommunen använder föreningen som ett stadsplaneringsverktyg och annonserar efter intresserade grupper, eller om det är individer som tar det initiala initiativet. Vad dessa skillnader skulle ge för eventuella egenskaper är en fråga som skulle kunna vara intressant för en annan undersökning om fenomenet. Min uppfattning är att de flesta arbeten som skrivits om byggemskapen i ett svenskt sammanhang idag kopplar det till det tyska fenomenet. En intresseväckande infallsvinkel i studien är att det i bostadsdebatten även kommer fram att det finns en historisk koppling, där byggemskaper förknippas med svenskt, kooperativt bostadsbyggande på 1910 och 20-talen, då människor också drev byggprocesser på eget initiativ. En mer omfattande studie om hur kooperativt byggande fungerat historiskt i förhållande till fenomenet byggemskaper är enligt mig ytterligare en möjlig ingång för vidare forskning.

Viktigt att poängtera i denna studie är att slutsatser om byggemskapen som fenomen har dragits genom en kvalitativ studie, i vilken endast två föreningar som fungerar som byggemskaper har undersökts. Dessa är båda tänkta att fungera som kollektivhus, och studien har visat att de till stor del drivs av liknande ideal. Då bostadsformen kollektivhus inte är en förutsättning för en byggemskap och det finns exempel på byggemskaper som inte fungerar som kollektiv så skulle en studie av dessa kunna leda till andra resultat gällande boendeideal. De innebörder som kommit fram i utsagorna från de studerade föreningarna har dock visat sig innehålla likheter med utsagor om fenomenet som idé, vilket kan förstås som att egenskaper i studiens olika nivåer tillsammans kan förstås som en diskursiv konstruktion.

Källförteckning

Otryckta källor

Muntliga källor

Birgitta, arkitekt, Lagnö Bo, personlig intervju 2014-12-27.

Maggan och Margareta, medlemmar i HållKollBo, personlig intervju 2014-11-18.

Nils, projektledare för HållKollBo, personlig intervju 2014-12-01.

Per, medlem i Lagnö Bo, personlig intervju 2014-11-20.

Tryckta källor och litteratur

Andersson, Ola, *Hitta hem Stockholm och bostadsbristen*, Dimograf, Bielsko-Biala 2014.

Asplund, Johan, *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*, Bokförlaget Korpen, Göteborg 1991.

Berg, Erik och Telldén, Karin, *Kommunerna och byggemenskapstanken*, Föreningen för byggemenskaper, Rapport 2013:1, hämtad från:
<http://byggemenskap.se/material/kommunrapport-2013.pdf> (2014-12-29).

Bonnevier Katarina, *Behind Straight Curtains*, diss. Royal Institute of Technology, School of Architecture, Axl Books, Stockholm 2007.

Eagleton, Terry, *Ideology an Introduction*, Verso, London/New York 1991.

Hultberg, Lisa, *Byggemenskap som väg till god bostadsmiljö*, Kandidatexamensarbete i landskapsarkitektur, Landskapsarkitektprogrammet, 15 hp, Alnarp, 2014, hämtad från:
http://stud.epsilon.slu.se/6823/1/hultberg_1_140610.pdf (2014-10-29).

Kvale, Steinar och Brinkmann, Svend, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur AB, Lund 2009.

Laclau, Ernesto och Mouffe, Chantal, *Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics*, London, Verso 1985.

Loiske, Jonas och Wahlström Klampfl, Sebastian, ”*Vem bygger staden*”, Masterprogrammet för fysisk planering, Blekinge tekniska högskola, 2012, hämtad från:
<http://byggemenskap.se/material/Vem-bygger-staden.pdf> (2014-10-29).

Nylander, Ola, ”Lös bostadsbristen med mer kvalitet”, *Arkitektur*, nr 7, 2014, s. 48-51.

Reuterskiöld, Fanny, *Byggemenskapers förutsättningar och möjligheter: En studie om gemensamt byggande av privatpersoner*, kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet, 2014, hämtad från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:694986/FULLTEXT01.pdf> (2015-01-04).

Svensson, Anders, *Byggemenskaper – ett bidrag till hållbart stadsbyggande även i Sverige*, Delegationen för hållbara städer 2012, hämtad från: [file:///C:/Users/Miranda/Downloads/bilaga_20_rapport_om_byggemenskaper%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Miranda/Downloads/bilaga_20_rapport_om_byggemenskaper%20(4).pdf), (2015-01-01).

Svensson, Sara, *Socialt hållbar Bogemenskap genom Byggemenskap- hur kan Göteborgs stad arbeta med byggemenskaper*, examensarbete vid Chalmers tekniska högskola, 2013, hämtad från: <http://publications.lib.chalmers.se/records/fulltext/184160/184160.pdf> (2014-10-29).

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*, hämtad från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, (2014-12-28).

Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur AB, Lund 2000.

Internetkällor

Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/byggemenskaper/1>, (2014-10-12).

Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/byggemenskaper-i-sverige/>, (2014-11-19).

Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/projekt/understenshojden>, (2014-10-29).

Föreningen för byggemenskaper, <http://byggemenskap.se/vinterkonferens-28-januari/> (2014-12-19).

Hållkollbos stadgar, reviderade i Mars 2014, http://hallkollbo.se/?page_id=25 h, (2014-11-11).

Hållkollbo, [hallkollbofolder.pdf](http://hallkollbo.se/?page_id=52), http://hallkollbo.se/?page_id=52, (2014-11-11).

Hållkollbo, http://hallkollbo.se/?page_id=25 (2014-11-07).

KTH, <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktyglada/sustainable-development/>, (2014-12-19).

Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/>, (2014-12-23).

Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/aktuellt/>, (2014-12-02).

Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/huset/> (2014-12-23).

Lagnö Bo, <http://lagnobo.wordpress.com/vardegrund/> (2014-11-11).

Lagnö Bo – Huspresentation 3.0, Lagnö Bo Kooperativ Hyresgästförening, April 2014.

Linköping kommun, <http://www.linkoping.se/Bygga-bo/Hitta-bostad/Byggemenskap/> (2014-12-04).

Nationalencyklopedin, ([ne.se/hållbar utveckling](http://ne.se/hallbar-utveckling)) (2014-12-19).

Svensk byggtjänst, Emma Jonsteg, (2014-10-28), Snåret avsnitt 11, *politikerna vågar inte prova nya boendelösningar*, [podcast], hämtad från:

<http://www.byggtjanst.se/aktuellt/aktuellt/podcast/> (2014-12-04).

Vads Bystuga, http://www.vadsbystuga.se/?page_id=80 (2015-01-03).

Bildförteckning

Bild 1. Förslag på vinterträdgården, Lagnö Bo, av Carina Dalunde, mars 2014. (Arkitekt: Elvingson Arkitektkontor).

Bild 2. Perspektiv, Lagnö Bo CoHousing, Elvingson Arkitektkontor.

Bildbilaga

Bild 1. Förslag på vinterträdgården, Lagnö Bo, av Carina Dalunde, mars 2014. (Arkitekt: Elvingson Arkitektkontor).

Bild 2. Perspektiv, Lagnö Bo CoHousing, Elvingson Arkitektkontor.